

билан боғлиқ. Бу эса ўз навбатида ҳар қандай ривожланиш ва ҳалқаро интеграциялашув кенг миқёсли инвестицияларсиз иқтисодий тикланиш мумкин эмаслигини тасдиқлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Игоница Л.Л. Инвестиции. М.: Юрист, 2002. 478 с.
2. Ранний меркантилизм. Теория денежного баланса. Режим доступа: <https://studfile.net/preview/8646822/page:8>
3. Лоренс Дж. Основы инвестирования / Дж. Гитман Лоренс, Майкл Д. Джонк. Академия народного хозяйства при Правительстве РФ. М.: Издательство Дело, 2005.

Б.Б. Жабборов, илмий раҳбар Ш.Д. Саидбоев

Namangan muhandislik-texnologiya instituti

Наманган, Ўзбекистон

ЎЗБЕКИСТОНДА КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ ДАВЛАТ ТОМОНИДАН ҚўЛЛАБ-ҚУВВАТЛАНИШИ

Аннотация. Ушбу мақолада кичик бизнеснинг миллий иқтисодиётда тутган ўрни ва уларнинг давлат томонидан қўллаб-қувватланиши масалалари ёритилган.

Калит сўзлар: кичик бизнес, тадбиркорлик, давлат, молиялаштириш, стратегия, ялпи ички маҳсулот, саноат, давлат-хусусий шерикчилиги.

Ўзбекистонда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўналишларидан бири кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш ҳисобланади. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни миллий иқтисодиётда етакчи ўринни эгаллаши, пировардида, мамлакат ялпи ички маҳсулотининг ҳажмини оширишга меҳнат ресурсларининг аҳамиятли қисмини иш билан банд қилишга хизмат қилади.

2017-2021-йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида иқтисодиётда давлат иштирокини камайтириш, хусусий мулк ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва унинг устувор мавқеини янада кучайтириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришга қаратилган институтционал ва таркибий ислохотларни давом эттириш масалаларига алоҳида эътибор қаратилган.

Миллий иқтисодиётда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг ҳуқуқий асосларининг яратилганлиги, жумладан тегишли қонунчилик актларининг мавжудлиги. солиқ имтиёзларининг қўлланилиши, имтиёзли

кредитлашни жорий этилганлиги ва уларнинг ҳуқуқий ҳимояси таъминланганлиги кичик бизнес субъектларининг фаолиятида яққол намоён бўлмоқда.

Мамлакатимизда Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги тадбиркорлик субъектлари ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакили (бизнес омбудсман)ни ташкил этилганлиги улар фаолиятини ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этди.

Омбудсман (қадимги скандинавчада умбор “ваколат”, “зиммасига юклаш”)- қатор давлатларда ижро ҳокимияти идоралари ва мансабдор шахслар фаолиятида маълум фуқаролар гуруҳининг адолат ва манфаатлари таъминланишини назорат қилиш вазифаси юклатилган мансабдор шахс [1].

Ҳозирги кунда омбудсмен институти бошқарувининг турли шакллари- президентлик республикаси (Финляндия, Франция, АҚШ), парламент республикаси (Швецария, Австрия, ГФР), конституциявий монархия (Дания, Норвегия, Швеция, Испания, Австралия, Нидерландия, Буюк Британия, Канада) ҳукмрон бўлган 50 дан ортиқ мамлакатлар мавжуд [2]. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни давлат томонидан қўллаб-қувватланиши мамлакат ялпи ички маҳсулотининг ҳажмида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни улушини кескин ортишида намоён бўлмоқда.

Шу ўринда 2016-2020 йилларда янгидан ташкил этилган кичик корхона ва микрофирмалар (деҳқон ва фермер хўжаликларисиз) нинг иқтисодий фаолият турлари бўйича улуши ҳақидаги маълумотлар билан танишиб чиқамиз. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириш, уларнинг фаолияти учун қулай муҳит яратиш борасида амалга оширилаётган тадбирлар натижасида 2020 йилларда 334,8 мингдан ортиб кетди (бу ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 127% га кўп демақдир). 2020-йилда энг кўп кичик бизнес субъектлари савдо соҳасида 100.6 мингтани (жами ташкил этилган субъектларнинг 30%), саноат тармоғида (20,9%), қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалигида (8,6%) ва қурилишда (10,7%) ташкил этган.

Иқтисодий фаолият турлари бўйича 2016-2020 йилларда фаолият юритаётган кичик корхоналар ҳақида маълумот (деҳқон ва фермер хўжаликларисиз) (минг бирликда).

1-жадвал

Соҳа ва тармоқлар	2016й	2017й	2018й	2019 й	2020й
жами	207,1	201,6	229,7	262,9	334,8
шу жумладан:					
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги	17,4	18,0	20,5	24,0	28,8
Саноат	41,1	42,8	48,6	56,2	70,0
Қурилиш	20,9	21,8	23,8	29,0	36,0
Савдо	58,9	61,2	62,7	70,4	100,6
Ташиш ва сақлаш	9,5	10,6	11,8	13,1	15,2
Яшаш ва овқаланиш бўйича хизматлар	14,2	15,3	17,0	19,7	25,5
Ахборот ва алоқа	6,3	6,2	6,2	6,7	7,6
Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматлар кўрсатиш	5,8	3,7	4,4	5,4	6,4
Бошқа турдаги хизматлар	33,1	30,9	34,7	38,4	44,7

Жадвал маълумотларидан кўришиб турибдики, 2020-йилда янги ташкил этилган кичик корхоналар сонининг ортиб бориши, уларнинг мамлакат ЯИМ даги улуши ортиб боришида намоён бўлмоқда.

2019-йилда кичик бизнес субъектларининг ҳудудлар бўйича иқтисодий фаолият турлари бўйича улуши. 2-жадвал.

ҳудудлар	Саноат	Қурилиш	Хизматлар	Инвестиция
Қорақалпоғистон Республикаси	18,7	84,6	57,5	21,7
Андижон	19,8	96,4	71,7	53,8
Бухоро	41,1	82,6	72,7	25,5
Жиззах	64,4	93,7	67,9	40,4
Қашқадарё	21,4	82,7	70,2	11,3
Навоий	16,1	70,7	62,0	14,7
Наманган	68,5	93,2	69,5	30,2
Самарқанд	51,1	98,3	73,6	54,0
Сурхондарё	47,1	78,3	73,2	31,6
Сирдарё	52,1	92,5	63,3	48,3
Тошкент	23,5	76,5	73,8	40,1

Фарғона	35,8	90,4	72,8	52,6
Хоразм	31,7	88,4	68,4	50,2
Тошкент ш	72,9	72,0	50,0	52,3
Ўзбекистон Республикаси	34,7	66,6	55,2	34,9

Жадвал маълумотларидан кўриниб турибдики, 2019-йилда кичик бизнес субъектларининг иқтисодий фаолият турлари бўйича қурилиш ва хизматлар соҳасида ўсишга эришилган. Худудлар бўйича саноат соҳасининг улуши Тошкент шаҳри (72,9%), Наманган(68,5%) Жиззах (64,4%) вилоятларига тўғри келган. Бу кўрсаткич қурилиш соҳасида Самарқанда (98,3%) ,Андижон (96,4%),Жиззах (93,7%),Наманган (93,2%) вилоятлари ,хизматлар соҳасида Тошкент (73,8%), Самарқанд (73,6%) Сурхондарё (73,2%), Фарғона (72,8%) вилоятлари,инвестицияда эса Самарқанд (54,0%),Андижон(53,8%), Фарғона(52,6%) вилоятларида ташкил этган. Юқоридаги эришилган ижобий натижаларга қарамай, кичик бизнес субъектларининг имкониятларидан тўлақонли фойдаланилмаяпти.Бунинг асосий сабабларидан бири уларнинг молиявий муаммолари ҳал этилмаганлигидир.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик тараққиётини таъминлаш ва унинг барқарор суръатларда ривожланишига эришиш учун катта миқдордаги молиявий маблағлар зарур. Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни молиявий маблағлар билан таъминлаш ва молиявий қўллаб-қувватлаш иқтисодиётни модернизациялаш шароитида долзарб масалага айланиб бормоқда. Мамлакатимизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари ўз фаолиятини молиявий маблағлар билан таъминлашда маълум бир қийинчиликларга дуч келмоқдалар. Ўз ички маблағлари етарли бўлмаган кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари эса ташқаридан, кредитлар кўринишида молиявий ресурсларни жалб этишга мажбур бўлмоқдалар.

Ушбу молиявий ресурсларнинг қандай шартлар асосида ва қандай нархда жалб этилиши кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг келгусида оладиган даромадига бевосита ўз таъсирини кўрсатиши, табиий. Шундай экан, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик тараққиётини молиялаштириш масаласи унинг молиявий равнақини таъминлашда муҳим омил бўлиб хизмат қилиши зарур. Ушбу ҳолат молиявий ресурсларнинг чекланганлиги шароитида алоҳида аҳамият касб этади. Инқирозга қарши чоралар дастури амалга оширилаётган шароитда кичик бизнес ва хусусий

тадбиркорлик тараққиётининг молиявий жиҳатлари алоҳида аҳамият касб этмоқда. Ушбу ҳолат, ўз навбатида, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни молиявий қўллаб-қувватлашни ташкил этиш ва такомиллаштириш масаласи юзасидан чуқур, махсус илмий тадқиқотлар олиб боришни талаб этади.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришда муҳим омил ушбу соҳани молиялаштириш муаммосидир. Мазкур муаммони ижобий ҳал этиш орқали хусусий сектор субъектларининг мамлакат иқтисодиётини барқарор ривожлантиришдаги ўрни ортиб боради. Бу борада давлат-хусусий шерикчилигини ривожлантириш ҳам муҳим аҳамият касб этади. Давлат-хусусий шериклик механизмини жорий этиш орқали ижтимоий соҳалардаги мавжуд муаммоларни ҳал этиш имконияти ортади.

Жумладан, Давлат-хусусий шериклик механизмини жорий этиш орқали хусусий секторда мактабгача таълим ташкилотлари жадал ривожланмоқда. Бу эса таълим тизимида соф рақобатни юзага келтириб, уларда таълим сифатини оширишга хизмат қилади.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни тараққий этиш суръатлари кейинги йилларда барқарор бўлишига қарамасдан ушбу корхоналарнинг кўламлари унчалик катта эмас. Аксарият ҳолларда ушбу корхоналар бозорда муайян мавқени эгаллаган бўлсалар-да, ишлаб чиқаришни кенгайтиришда молиявий ресурсларнинг етишмаслиги муаммосига дуч келмоқдалар. Ушбу муаммо фикримизча, бир томондан мамлакатда молиявий ресурсларнинг умумий тақчиллиги билан боғлиқ бўлса, иккинчи томондан, хусусий секторда фаолият кўрсатаётган тадбиркорларнинг аксарият ҳолларда молия бозорида иштирок этиш иш кўникмаларига эга эмасликлари, ҳамда мамлакатимизда молия бозорининг етарли даражада ривожланмаганлиги ва такомиллашмаганлиги билан боғлиқдир.

Мамлакатимизда қабул қилинган бир қатор меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларга мувофиқ, давлат-хусусий шериклик механизмини жорий этиш орқали, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари учун турли имтиёз ва қулайликлар берилди, имтиёзли кредитлаш тизими соддалаштирилди. Бундай тадбирларни амалга ошириш мамлакатимизда хусусий секторни янада ривожлантиришга ва аҳолини турмуш даражасини оширишга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Омбудсмен. Режим доступа: <https://ru.Wikipedia.org/>
2. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга мурожаатномаси. Халқ сўзи газетаси. 2018 йил 29 декабрь,. № 271-272.

3. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида. 2017 йил 7 февраль, ПФ-4947-сон. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 31.07.2018.

4. Юлдашев К., Холмирзаев А. Осуществление реализации механизма частного партнерства в Узбекистане."Молодой учёный" № 51(289). С. 435.

5. Юлдашев К. "Ўзбекистон Республикасида хусусий сектор тараққиётининг молиявий муаммолари ва уларни ҳал этиш йўналишлари" автореферат. Тошкент 2010.

Ж. Нейматжонов, Ф. Жураева, илмий раҳбар О.С. Казаков

Namangan muhandislik-texnologiya instituti

Наманган, Ўзбекистон

olimkzkv@gmail.com

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ ШАРОИТИДА МАҲАЛЛИЙ ХОМ АШЁ РЕСУРСЛАРИДАН Фойдаланиш Самарасини ошириш масалалари

Аннотация. Бугунги глобаллашув шароитида мавжуд ресурслардан фойдаланиш масалалари янада муҳим аҳамият касб этмоқда. Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаги маҳаллий хом ашё ресурслари ва улардан фойдаланиш самарасини ошириш масалалари ўрганилган. Бу йўналишда таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар. Иқтисодиёт, модернизациялаш, ресурслар, тадбиркорлик, самарадорлик, рақобатбардошлилик, кичик бизнес.

Ж. Нейматжонов, Ф. Жураева, научный руководитель О.С. Казаков

Наманганский инженерно-технологический институт

Наманган, Узбекистан

olimkzkv@gmail.com

ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕСТНЫХ СЫРЬЕВЫХ РЕСУРСОВ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Аннотация. В условиях глобализации вопросы использования имеющихся ресурсов приобретает важное значение. В статье изучены вопросы использования местных сырьевых ресурсов в Республике Узбекистане и повышения эффективности использования этими ресурсами. Разработаны предложения в этом направлении.